

Barbara Dziekan –Vajda

Prof. Zwyczajny PWSFTv i T w Łodzi

Ocena rozprawy doktorskiej Małgorzaty Kaczmarskiej–Ferenc pt. „Budowanie roli w przedstawieniu „Cyjanek o piątej” Pavla Kohouta ze szczególnym uwzględnieniem środków ekspresji mowy” w związku z postępowaniem o uzyskanie stopnia doktora w dziedzinie sztuk teatralnych.

Małgorzata Kaczmarska-Ferenc ukończyła studia na wydziale aktorskim PWSFTv i T im. Leona Schillera w „Łodzi w 1983 roku.

W dyplomowym spektaklu „Śluby panieńskie” Aleksandra Fredry zagrała Anielę. Za rolę tę otrzymała nagrodę dziennikarzy na I Festiwalu Szkół Teatralnych w Łodzi. W latach 1982 – 83 grała w Teatrze Dramatycznym w Elblągu Anielę w „Ślubach panieńskich”, Kuzynkę Anetę w „W małym dworku” Witkacego, Anulkę w „Farfurce Królowej Bony” A. Świrszczyńskiej. W latach 1985 – 90 zatrudniona była na etacie w Teatrze Narodowym w Warszawie , oraz w sezonie 1985-86 w Teatrze Dramatycznym w Warszawie. W tych latach zagrała między innymi w „Krakowiakach i góralach” W. Bogusławskiego, najpierw Pannę Młodą , potem Basię, następnie Amelkę w „ W małym dworku” Witkacego, Pannę Burstner w „Procesie” F. Kafki, Hiacyntę w „Szelmostwach Skapena” Moliera, Marię w „Ósmym dniu tygodnia” M. Hłaski, Klarę w „Pigmalionie” G.B. Shawa, Nauczycielkę w „Nocy Iguany” T. Williama. Zagrała też gościnnie w teatrze Syrena rolę Dary w spektaklu „ Żona Pana Ministra” B. Nusica.

W latach 1992 – 94 współtworzy z Danutą Nagórną i Andrzejem Ferencem Teatr Niewielki z siedzibą w Warszawskim Ośrodku Kulturalnym przy ulicy Elektoralnej w Warszawie. „ Zostawieni sobie aktorzy nie załamują rąk, bez oglądania się na pieniądze i sponsorów przygotowują spektakle, przypominając, że jest coś jeszcze oprócz efektownej konfekcji scenicznej... ..aktorzy, którym nikt za to, co zrobili nie zapłacił ani złotówki, pokazali spektakl „Beniowski” Słowackiego w reżyserii Bogdana Śmigielskiego”- pisze Andrzej Karolak. W ramach pracy Teatru Niewielkiego powstały między innymi

spektakle: „Miłości, miłości ty żalów przyczyno...” wg. Fredry (role: Aniela, Justysia, Klara), „Beniowski” wg. Słowackiego (Aniela), „Miłości Fryderyka”, wg. korespondencji Chopina, „Zapamiętajcie rok trzydziesty” wg. S. Wyspiańskiego oraz liczne spektakle poetyckie w oparciu o poezje A. Mickiewicza i W. Szymborskiej.

„ Są przedsięwzięcia, w których łączą się przyjaźń, wspólne upodobania, jeden zawód i jeden cel. Powstają wtedy rzeczy niezwykłe i dostrzec w nich można miłość do literatury, muzyki i ludzi, którym pragnie się podarować owoce swojego talentu i pracy. Przedsięwzięciem takim jest Teatr Niewielki.” - pisze Joanna Granat.

Spektakle Teatru Niewielkiego pokazywane były w Polsce jak również w wielu europejskich miastach, takich jak Wilno, Lwów, Wiedeń, Mediolan, Turyn, Genua, Frankfurt nad Menem, Mainz, Londyn, Paryż. Przytoczę tu opinię reprezentantki Polonii londyńskiej, Edyty Lenartowskiej, która napisała o „Beniowskim”: „Fragmenty poematu przeplatane były przepiękną muzyką. Nie była to jedynie recytacja, ale prawdziwy teatr, choć w bardzo skromnej oprawie scenicznej. Spektakl został nagrodzony rześzystymi oklaskami”. Recenzent „Głosu Polonii” pisał: „ Wzruszające sceny miłosne przeplatają się w spektaklu z dramatycznym opisem walki o Bar. Całość opowiedziana jest wierszem 11-zgłoskowym z ogromną swadą i pogodnym spojrzeniem na słabości ludzkiej natury. Aktorzy w sposób dynamiczny i dowcipny przedstawiają perypetie bohatera poematu.”

Dorobek Małgorzaty Kaczmarskiej-Ferenc zawiera również konsultacje reżyserskie i aktorskie w Paryżu, reżyserię spektakli muzycznych, nagrania płytowe poezji Norwida i Słowackiego, także koncerty poetyckie w oparciu o poezje Rilkego, Racina, Puszkina.

Niezmiernie ważnym obszarem działalności artystycznej Małgorzaty Kaczmarskiej-Ferenc jest pedagogika. Podjęła w tym kierunku istotne przedsięwzięcia samokształceniowe. W roku 1999 ukończyła Dwuletnie Podyplomowe Studium Wymowy przy Akademii Teatralnej w Warszawie, następnie kurs pedagogiki wokalne (2003 r.) oraz Kurs Kwalifikacyjny Pedagogiczny w Centrum Szkolenia Nauczycieli w Warszawie (2006r.)

zdobywając decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego stopień nauczyciela dyplomowanego (2012r).

Od roku 2001 pracuje jako pedagog w Zespole Państwowych Szkół Muzycznych imienia F. Chopina ucząc: dykcji, podstaw gry aktorskiej oraz interpretacji piosenki. W powyższej instytucji przygotowuje koncerty dyplomowe, recitale i spektakle muzyczne. Koncerty te są często wystawiane poza siedzibą szkoły na scenach Domów Kultury, muzeów i teatrów. Jako najbardziej wartościowe doktorantka wymienia wyreżyserowane przez siebie recitale dyplomowe: Marcina Ziółkowskiego , Patrycji Kawęckiej, Katarzyny Andruszko, Małgorzaty Bieńkowskiej, Anny Czartoryskiej, Marzeny Hymki, Magdaleny Wieczorek, Honoraty Godlewskiej, Mileny Chypś (udokumentowane nagraniami w pracy doktorskiej). Oprócz recitali reżyserowała spektakle muzyczne złożone z piosenek Jonasza Kofty, Jana Wołka, Jacka Kaczmarskiego, a także przedstawienie dyplomowe „Ciotunia” A. Fredry oraz spektakl poetycki oparty na poezji Leśmiana. W zespole Państwowych Szkół Muzycznych im. F. Chopina pracuje do chwili obecnej.

W latach 2003 -2007 zatrudniona została w Studium Aktorskim przy Teatrze Żydowskim w Warszawie, gdzie wykładała technikę mowy.

W roku 2006 została zatrudniona w Akademii Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Warszawie w charakterze asystentki prof. K. Mazur na zajęciach techniki mowy. Od roku 2008 po dzień dzisiejszy zajmuje stanowisko samodzielnego wykładowcy techniki i wyrazistości mowy w tejże uczelni, wprowadzając na swych zajęciach wiele interesujących metod , do których zaliczam przechodzenie od mowy do śpiewu i od śpiewu do mowy, czy też udźwięcznianie głosu poprzez działania słowem w ruchu. Zważywszy jej aktywność dydaktyczną i pasję nie dziwi, że znalazła się w Komitecie Założycielskim Towarzystwa Miłośników Słowa, które powstało w roku 2000. Jego celem jest rozwijanie i upowszechnianie pięknej polszczyzny, a cel ten towarzystwo realizuje poprzez popularyzowanie wiedzy na temat poprawnej wymowy polskiej, organizowanie wykładów, konferencji , kursów i warsztatów techniki mowy i emisji głosu. Towarzystwo zorganizowało wiele konferencji zajmującymi się wysoce profesjonalnymi tematami dotyczącymi, w ogólnym ujęciu, mowy polskiej.

Praca pisemna Małgorzaty Kaczmarskiej-Ferenc na stopień doktora nauk teatralnych liczy 104 strony łącznie z piśmiennictwem (26 pozycji). Dołączone są do niej nagrania omawianego spektaklu (DVD) i słuchowiska (CD).

Miałam możliwość obejrzenia i usłyszenia obu realizacji na żywo.

Wersję sceniczną zobaczyłam w Akademii Teatralnej w Warszawie wystawioną przy okazji wizyty w Polsce Teci Werbowskiej (polskiej pisarki mieszkającej na stałe w Kanadzie), na podstawie opowiadania której Pavel Kohout napisał dramat „Cyjanek o piątej”. Opowiadanie pisarki „Mur między nami” napisane jest w formie monologu bohaterki Ireny Gołębiowskiej, pacjentki w trakcie sesji terapeutycznych. Kohout napisał sztukę o spotkaniu Zofii Lass, z córką zamordowanej w getcie Hanele Schternschuss. Zamordowana kobieta napisała pamiętnik, który przywłaszczyła wspomniana Zofia Lass, robiąc na tym wielką karierę. Kohout konfrontuje uratowaną z getta Irenę, córkę Hanele, z rzekomą autorką pamiętnika. Akcja sztuki napisana i zrealizowana jest w stylu sensacyjnym, z wątkiem wręcz kryminalnym, co stawia nie lada zadanie przed reżyserem (Andrzej Ferenc) i aktorkami (Małgorzata Kaczmarska-Ferenc i Danuta Nagórna). Zadanie te zostały według mnie wykonane perfekcyjnie.

Małgorzata Kaczmarska-Ferenc pracę pisemną zaczyna od streszczenia omawianej sztuki, uzasadniając jej wybór, zrozumią ją jeśli się weźmie pod uwagę jej dotychczasowe pole zainteresowań ze szczególnym uwzględnieniem ekspresji mowy.

Sztuka ta rzeczywiście daje możliwości stosowania przeróżnych środków ekspresji mowy. W piątym rozdziale pracy, dla mnie najistotniejszym, pod tytułem „ Środki ekspresji mowy użyte do budowania roli Ireny” autorka szczegółowo rozpatruje rozliczne aspekty tego zagadnienia. Zapowiada:

„ W celu określenia pola badań nad cechami mowy, poniżej zamieszczam katalog środków ekspresji mowy użytych w przedstawieniu i słuchowisku radiowym”Cyjanek o piątej” wraz z krótkim uzasadnieniem ich wyboru. Żadna z opisanych cech nie występuje osobno. Brzmienie głosu jest powiązane z dynamiką i artykulacją słów, zaś one pojawiają się w zmiennych rytmach i sekwencjach intonacyjnych, rozdzielanych pauzami lub milczeniem.” Wspomniane przez autorkę cechy, które kolejno omawia to: głos, artykulacja, dynamika – siła dźwięku, tempo i rytm wypowiedzi, frazowanie, intonacja,

kadencja, akcent, iloczyn, cisza, milczenie, pauza. Bardzo ciekawy jest podrozdział zatytułowany „Podtekst a środki ekspresji mowy”.

Warto podkreślić, że w pracy nad obserwacją linii intonacyjnych autorka zastosowała komputerowy program PRAAT, który jest cennym narzędziem do analizy sygnałów mowy. Bardzo ciekawe są pokazane graficznie różne zapisy przebiegów linii intonacyjnej. Widać na nich jak powinna przebiegać linia intonacyjna w zależności od tego czy żądamy, stwierdzamy, grozimy, proponujemy, chcemy wzbudzić ciekawość, czy wyrzucić presję. Zapisy tego rodzaju zapewne pobudzą wyobraźnię dźwiękową każdego studenta w początkowej fazie pracy nad tekstem. Autorka podkreśla znaczenie akcentu wyrazowego i akcentu zdaniowego (logicznego lub emocjonalnego). Pisze: „Odnalezienie właściwego akcentu w poszczególnych frazach jest kluczowym zadaniem dla komunikatywności wypowiedzi, ale także dla wyrazistego ukształtowania postaci”.

W rozdziale „ Analiza roli oraz konstruowanie jej obrazu dźwiękowego na scenie i w teatrze radiowym” Małgorzata Kaczmarska-Ferenc na równo 50 stronach analizuje w sposób niezmiernie drobiazgowy i wnikliwy wypowiedzi granej przez siebie postaci Ireny w przebiegu całego spektaklu.

To świetna, można powiedzieć, zegarmistrzowska robota świadomego badacza słowa. Mamy tu rozbiór na cząstki pierwsze każdej wypowiedzi w sztuce pod względem merytorycznym, intelektualnym, emocjonalnym i dźwiękowym. Może to być przykładem prawdziwie naukowej analizy mowy scenicznej.

W rozdziale „Różnice w użyciu środków ekspresji mowy w wersji scenicznej i radiowej” autorka bardzo metodycznie zajmuje się istotą wspomnianego zagadnienia.

Pisze słusznie, że „ W obu wersjach, scenicznej i radiowej, wszystkie intencje i podteksty pozostają takie same. Różnice dyktowane są jedynie zmianą odległości od rzeczywistego adresata, czyli widza i słuchacza.”

Zajmując się teatrem radiowym pisze o omawianym przedstawieniu: „Barwa głosu, sposób artykułowania, tempo mówienia, obrazowały wiek, temperamenty i charaktery bohaterów. Głos odsłania autentyczne przeżycia i

uczucia ludzkie... Dzięki mikrofonowi zwiększyły się możliwości subtelniejszego i precyzyjniejszego – plastycznego działania słowem, oddechem, drobnymi dźwiękowymi reakcjami na wypowiedź partnera, które nie mogły mieć zastosowania w scenicznej wersji na żywo. W przestrzeni słuchowiska głos pełni także funkcję gestu fonicznego.”

Wypada nadmienić, że byłam na uroczystości, podczas której spektakl radiowy „Cyjanek o piątej” został uhonorowany przez Krajową Radę Radiofonii i Telewizji nagrodą „Don Kichota” dla Andrzeja Ferencza za debiut reżyserski.

Uważam że bogate doświadczenia aktorskie, a przede wszystkim niewątpliwe umiejętności i osiągnięcia pedagogiczne Małgorzaty Kaczmarskiej-Ferenc w pełni uzasadniają decyzję przyznania jej stopnia doktora sztuk teatralnych.

Barbara Dziekan-Vajda

A handwritten signature in black ink, reading "Barbara Dziekan-Vajda". The script is cursive and fluid, with the first name "Barbara" written in a larger, more prominent hand than the last name "Dziekan-Vajda".